

## פרפראות לפסח

א. היכן מצינו אופן שאפר חמץ, יהא חמור יותר מהחמץ עצמו.

ב. היכן מצינו מצה שמותר לאכלה בליל פסח ראשון, ואסור לאכלה בפסח שני.

ג. היכן מצינו מצה שאסורה בפסח ראשון, ומותרת בפסח שני.

ד. האם עבד כשר לצלית הפסח.

ה. ד' הרמב"ם שקונה חמץ בפסח לוקה משום בל יראה, האם יש סברה לומר שסומא שקונה אף שעובר בלאו מ"מ לא ילקה.

ו. מצינו אופן שע"י ששורף חמץ מבטל תשבתו ועובר על בל יראה.

## התשובות בעמ' 4

### שבירת עצם בפסח

בחולין י"א א' מר בריה דרבינא אמר אתיא משבירת עצם בפסח דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא לאו משום דאמר' זיל בתר רובא, ממאי דלמא דמנח גומרתא עליה וקליה ליה ובדיק ליה דתניא המחנת בגידים והשורף בעצמות אין בו משם שבירת עצם.

ויל"ע למ"ד בפסחים דף פ"ג שמבעוד יום אפשר מה"ת לשבור ורק מדרבנן אסור משום גזירה א"כ אין ראי'.

### הערה בנוסח מכירת חמץ

בנוסח הרשאה למכירת חמץ מקנים אגב מקום בבית. ויש להעיר שברמ"א בחו"מ סי' צ"ה ס"א כי "וי"א דתלשו ולבסוף חברו בקרקע לאו כקרקע דמי ויש חולקין, ולכן אם שאל בית מחבירו ונשרף פטור מלשלם", והש"ך ס"ק ח' הק' שהרי משמע בכל דוכתי דבית נקנה בכסף בשטר וחזקה, ואי תלוש ולבסוף חיברו אין דינו כקרקע איך נקנה בכסף שטר וחזקה, ובמג"א סי' תרל"ז ס"ק ג' כי דכל היכא שקונה בית קונה הקרקע שתחתיו בכסף שטר וחזקה והבית עצמו נקנה בקנין אגב, ובקצה"ח סי' צ"ה כי ש"ל שבית נקנה בתורת חצר כיון שהקרקע תחתיו נקנית וכ"כ בקצה"ח סי' ער"ה ס"ק א'. ולשי' זו שבית חשיב תלוש ובית עצמו נקנה אגב הקרקע, הרי א"א להקנות מטלטלין אגב בית. (וע' ב"ק ק"ד ב' אקנינהו ניהליה אגב אסיפא דביתיה, ופרש"י "אסיפא דביתיה, מפתן ביתו דמחובר לקרקע הוא וכקרקע הוא כך שמעתי, ל"א סיפא דביתיה סוף בית הקנה לו זוית אחת", לכא' ב' הפי' תל"י במחלוקת הנ"ל שלפי' א' חשיב מחובר ולפי' ב' לא חשיב מחובר).

### שוחט פסח על החמץ

פסחים ס"ג א' השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת ר' יהודה אומר אף התמיד, ובגמ' אי' א"ר שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא לשוחט או לזרוק (עמ' ב') או לאחד מבני חבורה, וע' בצ"ח ד"ה אלא שכי' דבתמיד שעובר עליו משום לא תשחט לר' יהודה היינו דוקא שיש

לשוחט או לזרוק אך ל"ש שם לאחד מבני חבורה, וכדבריו מבואר בתוי מנחות ע"ח עמ' ב' ד"ה או לאחד מבני חבורה אפסח קאי אבל אתמיד פשיטא דלא מיחייב משום אחד שבישראל עכ"ל לפי הגהת מסורת הש"ס, (וע"ש בכ' הגר"י שביאר בזה דה"ט משום שתמיד הוא קרבן צבור וע"כ אין נפ"מ במה שיש חמץ ליחיד, ועוד ביאר ע"פ ל' הרמב"ם אחד מבני חבורה שאוכלים פסח, ומבואר דתלי' באוכלים וזה ע"פ המבואר בגמ' דתלי' במי שעובר משום שעובר משום בל ילין, וזה דוקא באוכלים, וא"כ ל"ש ד"ז בתמיד דליכא אוכלין, וכ"כ שם בטהרת הקדש).

והנה בירושלמי אי' ר"ש בן לקיש אומר עד שיהא לשוחט לאחד מבני חבורה ר' יוחנן אמר לשוחט אע"פ שאינו מבני חבורה לאחד מבני חבורה אע"פ שאינו שוחט, ומבואר לפי ר"ל בירושלמי שאין חייב עד שיהא לשוחט שהוא עצמו מבני חבורה, ואין זה כד' ר"ל שהובאו בגמ' דידן דסגי בשוחט או באחד מבני חבורה, וצ"ע דא"כ היכי משכח"ל שיעבור השוחט תמיד משום שוחט על חמץ לר"ל דבעינן שהיא גם אחד מבני חבורה.

### הכל מצווים לבערו

א. ב"ק צ"ח ב' גזל חמץ ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו, והיינו אפי' לר"ש דדבר הגורם לממון כממון אבל במועד פטור משום הכל מצווים לבערו. ובשער הציון סי' תמ"ג ס"ק כ' ציין גמ' זו שמשמע שעובר על חמץ של ישראל אחר, וע' בקובץ שעורים וראי' זו הובא גם בצ"ח דף כ"ט ד"ה ובאמת, אלא שכי' בצ"ח שאין זו ראי' די"ל דמצווים לבערו משום איסור של הנגזל. ולכאוי' תימה איך אפ"ל דהוא משום שמצווה על חמץ של ישראל אחר דהרי אף אם נימא כן היינו רק בחמץ שבביתו אבל חמץ שאינו בביתו וגם אינו שלו איזה שייכות יש לו עמו, (וע' בחי' ר' שמואל לפסחים), ואפשר שהכוונה לאפרושי מאיסורא את מי שהחמץ בביתו, ומזה הוכיח בשעה"צ שחמץ של ישראל אחר עובר עליו וע"כ יש אפרושי מאיסורא, אך אין זו כ"כ ראי' דאפשר שהוא לאפרושי מאיסורא לבעל החמץ. ואולי ס"ל לשעה"צ שכיון שהנגזל הוא אנוס ל"ש ע"ז אפרושי מאיסורא וצ"ע בזה, ועי"ל דהנה בש"מ צ"ו ב' כי בשם הר"מ מסרקסטה שגם הגזלן וגם הנגזל אין עוברים בבי"י, וי"ל בבי' אופנים חדא כד' הרמב"ן שאין עובר על חמץ שאינו בביתו וכמבואר כן בחי' הר"ן וחי' ר' דוד ומהר"ם חלואה ד' א' בסוגי' דמשכיר ושוכר, ועוד י"ל שכיון שהוא גזול ואינו ברשותו יש גריעותא בבעלות שלו וע"כ אין עובר ע"ז בבי"י, והשתא אם נימא כד' הש"מ שאין הנגזל עובר אבל נימא שהגזלן עובר וע"ד הגר"א וד"ז לכא' אינו כהש"מ, א"כ שוב יש אפרושי מאיסורא מה"ט.



**צבא הלוי**

פרט ועוללות מתורת רבנו  
צבי אליהו הלוי שמינצברג  
של"מ"א

וע' בסי' יד דוד מקור בית אב פ"ה מאישות ה"א ד"ה עוד בענין זה, שכל הנשרפין מצוה על כל אחד לשרוף וכמו שאמרו בב"ק צ"ח על חמץ הכל מצוין לבערו, וע' העמק דבר פ' עקב י"א א' דהכל מצווין עליו לבערו כדי שלא יעברו הבעלים בתשביטו.

ב. והנה רש"י כ' במועד היינו משש שעות, הרי נחלקו הראשונים אם בע"פ עובר בבל יראה או רק בתשביטו, והשתא אם אין ב"י בע"פ אלא רק תשביטו, ל"ש אפרושי מאיסורא, לפי משובב נתיבות סי' ג' שלהפריש מלאו יכול כל אחד אבל לכפות על עשה צריך ב"ד, וא"כ למה השורפו פטור, ולהנחה"מ שם גם בעשה יש אפרושי מאיסורא ל"ק, אך לד' המשובב לא א"ש.

ויש להוסיף עוד שבנובי"קמא או"ח סי' כ' ד"ה אך כ' שד"ז אם יש ב"י בע"פ מחצות תלי בר' יהודה ור"ש, דלר' יהודה דעובר על אכילת חמץ בע"פ בלאו דלא תאכל עליו חמץ ה"נ דיש ב"י ולר"ש דאין לאו באכילתו אין לאו בראי', וכ"ה גם בצ"ח ב' א', ועיקר הדבר מבואר בבעל העיטור הל' ביעור חמץ ע"ש, ועפ"ז מיושב הסתירה בד' רש"י דהרי ד' רש"י ד' ע"ה נאמרו אליבא דר' יהודה, ובדף ס"ג הרי פ"י רש"י את ד' ר"ש שם, וע"ש בצ"ח דף ס"ג שכ"כ.

ועפ"ז ק' יותר שהרי בגמ' בב"ק אמרו הכל מודים היינו אפי' לר"ש שדבר הגורם לממון כממון דמי וחייב בשורף חמץ הגזול אבל במועד עצמו פטור, וע"ז פ"י רש"י מועד היינו משעה ששית, והרי לר"ש לשי' אין לאו משעה ששית.

### הלל בליל פסח אחר חצות

בשו"ע סי' תע"ז סי"א כ' לאכול האפיקומן קודם חצות, וברמ"א כ' ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות ומקורו מר"ן ובחק יעקב הביא מתו' מגילה שהלל א"צ קודם חצות, וגם במ"ב שם כ' שהוא רק דין לכתחילה,

הנה בפסחים קט"ז ב' עד היכן הוא אומר ב"ש אומרים עד אם הבנים שמחה ובה"א עד חלמיש למעיינו מים, ובירושלמי הל' ה' אי' אמרו להן ב"ש וכי יצאו ישראל ממצרים שהוא מזכיר יציאת מצרים, אמרו להן בית הלל אילו ממתין עד קרות הגבר אדיין לא הגיעו לחצי גאולה היאך מזכירין גאולה ואדיין לא נגאלו והלא לא יצאו אלא בחצי היום שנאמר ויהי בעצם היום הזה הוציא ד' את בני ישראל וגו' אלא מכיון שהתחיל במצוה אומר לו מרק, וע"ש בקרבן העדה וכי יצאו ישראל ממצרים קודם חצות דנימא גם בצאת ישראל ממצרים קודם אכילה אלא אומר עד בצאת ישראל ואוכל הפסח עד חצות ואח"כ אומר בצאת ישראל דסברי ב"ש דהגאולה והיציאה בחצות היתה ע"כ, ומבואר שלב"ש צריך לומר בצאת ישראל דוקא מחצות שאז היתה הגאולה, ולב"ה אין עדיפות לומר אחר חצות כיון שבלא"ה הגאולה לא היתה אלא בחצות היום ע"כ אין עדיפות לומר בחצות, אבל עכ"פ משמע לכו"ע שאפשר לומר אחר חצות וצ"ע. ואמנם אפשר שכל הנידון אם אפשר לומר אחר חצות הוא רק לראב"ע שזמן פסח מעיקר הדין עד חצות, ואולי ב"ש סברי דפסח נאכל מה"ת עד עה"ש, אבל עכ"פ מדרבנן הרי הזמן הוא עד חצות וי"ל.

### במעשה שנמצא חמץ בפסח

א. מעשה שקנו כמה שקיות ממתקים בחזקת שהם כשרים לפסח, ונתנו מקצתם לאחרים בפסח, ושוב נמצא שכתוב שיש שם קמח חטה, ונמצא שיש שם חמץ וא"כ צריך לבערם.

והנה במ"ב סי' תל"ה ס"ק ה' כ' ואם כבר בדק וביטל כדינו קודם פסח ומצא חמץ בפסח יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך, כיון שכבר בדק וביטל כדינו וקיים תקנת חכמים, אפשר דברכה ראשונה שבירך אז קאי על כל מה שימצא אף בתוך הפסח וספק ברכות להקל.

אולם הביאו מפמ"ג סי' תמ"ו ס"ק א' ומגן האלף סי' תמ"ה ס"ק ב' שאם נתחמץ לו בפסח יברך, והטעם כ' במגן האלף שלא היתה דעתו בברכה על חמץ חדש, וא"כ לפ"ז אותו שקיבל בחוה"מ צריך לברך שלא היה דעתו ע"ז, ואותו שקנה לפני פסח הרי תלוי במחלוקת אם צריך לברך. ויש לדון אם חשיב שדעתו על מה שקנה לפני פסח ולא ידע שהוא חמץ.

אבל בזמנינו שאדם מוכר כל חמץ שיש לו, הרי מעיקר הדין א"צ כלל לשרוף וגם אפשר שאין לו לשרוף שגזול את הגוי וע"י כך אפשר שמתחייב באחריות ועובר ע"י הלקיחה, אלא ש"ה שמתנים עם הגוי שיוכלו לשרוף חמץ שימצאו, אבל עכ"פ ד"ז אינו מחייב ברכה. ומה"ט גם אותו שקיבל אין חייב מעיקר הדין אף שאינו בכלל מכירתו אבל הוא בכלל מכירת הראשון.

ועוד שהרי המקבל לא ידע שהוא חמץ ואילו ידע בודאי לא היה מתרצה לקבל וא"כ הר"ז טעות, וע' שו"ע חו"מ סי' רל"ד שמוכר דבר ונמצא שהוא אסור הוי מקח טעות, ולא חשיב שקנה את החמץ וא"כ לא נתחייב בביעורו. ואמנם בלא"ה מקשים כל קונה חמץ איך זכה בו והרי הוי איסורא, וכ' בחזו"א סי' קי"ח ס"ק ז' דאף דלא זכה אך הרי כל מה שלא זכה הוא משום דחמץ אינו ברשותו של אדם, והרי כל חמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו ברשותו וכדאי' בדף ו', וא"כ ה"נ כשקונה חמץ בפסח אמרי' בזה דאינו ברשותו ועשאו הכתוב כאילו ברשותו, אבל כשהוא טעות לא חשיב מעשה קנין כלל ואין ע"ז עשאו הכתוב כאילו ברשותו.

[וצ"ע בנושא אשה ונמצאת חייבי לאוין או שניה שאין לה כתובה אבל משמע שצריכה גט, ע' רמב"ם פכ"ד מאישות ה"ב ויבמות דף פ"ה, ולמה אינו מקח טעות, וע' חת"ס כתובות דף ק' ע"ב].

ב. והנה אופן הביעור כ' במ"ב סי' תמ"ו ס"ק ו' גבי מצא חמץ ביו"ט שכופה עליו את הכלי ש"ה דוקא בביטלו אבל בלא ביטלו צריך לבערו ביו"ט וכ' במ"ב "מותר לטלטלו ולהשליכו לנהר או לבית הכסא או לפרו וזרוק לרוח", וכן במ"ב סי' תמ"ה ס"ק ה', ובחזו"א סי' ק"ח ס"ק ג' כ' דזה הוי כמו חמץ שיחדו לשיבה דמהני רק קודם זמן איסורו אבל אחר זמן איסורו צריך לבערו מן העולם וע"י שמשליכו לביה"כ עדיין לא נתבער מן העולם, כבר כ' שביה"כ שבזמנינו גם להחזו"א חשיב ביעור מן העולם וע"כ מהני גם אחר זמן איסורו. ע' במ"ב ממהדרות דרשו סי' תמ"ה ס"ק ו'.

ויש להעיר בבאוה"ל סי' תקפ"ו כ' שאין לעשות מצוה במקום מטונף, והנה בבאוה"ל שם כ' ב' טעמים חדא שמצות צריכות כוונה והכוונה הרי היא כמו ד"ת שאסור במקום מטונף, עוד טעם שעבודת ד' אין לעשות במקום מטונף.

ובמק"א כ' לדון גבי נר חנוכה למי שאין לו מקום להדליק רק בביה"כ, ווכי' שיש לדון אם יוכל להדליק ע"י נר ארוך מבחוץ, דלטעם ראשון מותר, ולטעם שני צ"ע, וה"נ יש לדון לענין לעמוד בחוץ לזרוק החמץ לתוך ביה"כ, אך בבה"כ שבזמנינו ק' לעשות כן, (וע' חזו"א סי' י"ז לענין ביה"כ בזמנינו אם חשיב ביה"כ דפרסאה כיון שאין הטינוף נשאר שם אלא מתגלגל למקום אחר, או שכיון שמתחילה עומד שם חשיב ביה"כ).

[נעמשי"כ במק"א טעם אחר לאסור הדלקת נר חנוכה בביה"כ, משום ששמן מתקדש ואסור להכניסו לביה"כ, וטעם זה ל"ש כאן. ועכ"פ צ"ע איך מותר לבער את החמץ ע"י שמשליכו לביה"כ].

והנה במנ"ח כ' עוד נפ"מ לענין מצות צריכות כוונה, שאם המצוה היא בקום עשה צריך כוונה, אבל אם המצוה היא בשוא"ת א"צ כוונה. וי"ל בב' אופנים, חדא דאם המצוה היא בשוא"ת הרי נמצא שהמעשה אינו המצוה עצמה אלא הכשר מצוה וע"כ א"צ בזה כוונה. ועוד י"ל שכל מצוה שהעיקר הוא התוצאה הרי ל"ש לבטלה וע"כ גם אילו לא היתה כוונה הרי מ"מ נעשית המצוה, וכע"ז בבית הלוי ח"ג סי' נ"א אות ג' לגבי מצות אכילת קדשים שהמצוה היא שיתאכל וע"כ אין בזה דין מצות צריכות כוונה. וכמש"כ באמרי בינה או"ח סי' י"ד.

מעתה הרי לפמש"כ בבאוו"ל דמה שאין לעשות מצוה במקום מטונף הוא משום הכוונה, אם תשביתו עיקרה שלא יהיה לו חמץ ובזה א"צ כוונה, א"כ אין מניעה מלעשות זאת במקום מטונף.

### כלי חמץ שנתערב בכלים של פסח

א. כ' במג"א סי' תמ"ז ס"ק מ' וכו' הב"ח כלי חמץ שנתערב באחרים בטל ברוב מיהו כיון ד"א דחמץ מקרי דשיל"מ לא בטיל עכ"ל כו' ובת"ח פסק דחמץ לא מקרי דשיל"מ כ"כ הטור ובי"י בשם הפוסקי', וכן נוהגין דאל"כ אף בע"פ לא יתבטל עס"ב, ומ"מ בכלי יש להחמיר דהא י"א דאף בשאר אסורי' לא בטיל כמ"ש הש"כ ב"י"ד סי' ק"ב ובפסח עצמו פשיט' דאסור' דלא עדיף משאר יבש ביבש.

והנה מה שחמץ אין בטל ברוב מצינו ב' דיעות, שי' הרמב"ם בפט"ו ממאכלות אסורות דהטעם משום דהוי דבר שיש לו מתירין, ואף דבעלמא קימ"ל דשיל"מ אינו אסור אלא מין במינו חמץ שאני דאסור גם מין בשאינו מינו, והמרדכי בפסחים סי' תקע"ג כ' בשם רבינו חיים שדבר שחוזר ונאסר לא חשיב דבר שיש לו מתירין, וע"כ חמץ הואיל ושוב נאסר לשנה הבאה לא חשיב דבר שיש לו מתירין, ומה דחמץ אסור בכ"ש הוא כמ"ש הרא"ש ב' בתרא דע"ז משום דלא בדילי אינשי מיניה ויש בו כרת, וע' רמ"א יו"ד סי' ק"ב שהביא ב' השי', ומה"ט מבואר בסי' תמ"ז ס"ב שבע"פ אחר חצות אינו אסור במשהו, משום שבע"פ הרי הוא בלאו וע"כ לא חמיר איסוריה, אבל אילו היה משום דשיל"מ הרי גם בע"פ היה אסור וכמבואר במג"א.

ויש לדון דהנה אף שטעם כעיקר אסור מה"ת, אבל נחלקו הראשונים אם יש בו מלקות ע' חולין צ"ט א' שהביאו בשם הר"י דאורלינש שאין ע"ז מלקות אלא איסור, וחלקו ע"ז וכו' שיש מלקות, וע' ברא"ש שד' ר"ת שההיתר נהפך לאיסור, וד' ר"ח כהן שאם היה תערובת של כזית כדי אכילת פרס בזה נהפך הכל לאיסור ולוקה על כל כזית, אך אם היה פחות מכזית כדי אכילת פרס אסור אבל אין לוקה על כל כזית.

אבל יש לדון בטעם של חיוב כרת אם יש בו כרת, ובד' המאירי פסחים ריש פ' אלו עוברים מבואר שאין בו כרת, וע' שו"ת בית יצחק יו"ד סי' קכ"ח ד"ה ומפלפל נקט שאין כרת על טעם כעיקר, משום דילפי' מנזיר ומגיעולי עכו"ם שאין בהם כרת, וצ"ע דבשלמא בנזיר אין כרת אבל בגיעולי עכו"ם הרי אפשר שבישלו בו חלב שהוא בכרת, אך אפשר שאין רא"י שיש כרת שאפשר שצריך הגעלה משום איסורי לאוין, וע'

גם בשו"ת באר יצחק או"ח סי' ח' שהביא מהרמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ו שאין כרת ומתו' זבחים צ"ז שיש כרת, וע' בהשגות הרמב"ן על ס' המצוות לאו קצ"ח שמבואר שיש כרת על טעם כעיקר.

והשתא אם אין כרת בטעם כעיקר הרי יש לדון שכלי שיש בו בליעות חמץ שנתערב בכלי אחרים דלא יהא בו דין דחמץ אסור במשהו, דכיון שאין בו אלא טעם ואין בו כרת לא חמיר איסוריה והוי כמו חמץ בערב פסח שאין אסור במשהו.

וע' מ"ב סי' תמ"ז ס"ק ט"ו שכי' לענין חמץ נוקשה תוך הפסח יש שמחמירין לאסרו במשהו, אבל דעת מהגן אברהם ועוד הרבה אחרונים כיון דאין בו כרת לכולי עלמא ולדעת הרבה פוסקים אף בו רק איסור דרבנן בטל בששים אפילו תוך הפסח, ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק". וע"ש בשער הציון שד' המחמירים משום דלא פלוג, אבל ד' המג"א דהיכא שאין כרת אין אסור במשהו, וא"כ לענין בליעות שבכלים יש לתלות בזה.

ב. אבל ק' שבט"ז יו"ד סי' צ"ב ס"ק ט"ז האריך שאם בישלו דבר שאסור במשהו עם חתיכה ולא נתן בה טעם ואח"כ בישלו אותה חתיכה עם חתיכות אחרות שאין אותו משהו שנכנס בחתיכה הראשונה אסור ומה"ט כ' כן לגבי פסח שאם בישלו משהו חמץ עם חתיכה ואח"כ אותה חתיכה נתבשלה עם דבר אחר שאינה אסורת, והוכיח כן מד' התו' בחולין דף ק' בד' ר' יהודה דמין במינו במשהו, ובנקודות הכסף האריך שאינו כן ואותו משהו אסור בחמץ, וד' התו' נאמרו רק בדבר שאסור רק במינו אבל חמץ שאסור במשהו גם באינו מינו אסור.

אבל לכא' להנ"ל י"ל שאותו משהו שנכנס בחתיכה כיון שאין בו איסור כרת, להמבואר שטעם כעיקר אין בו כרת, ודבר שאין בו כרת לא חמיר איסוריה לאסור במשהו, וא"כ אפי' אם בישל עם חתיכה ונתנה טעם יש לדון שלא תאסור, אלא שבזה י"ל שהרי בנותן טעם נעשית כל החתיכה לחני"נ והיא עצמה אסורת במשהו, אבל במשהו שאין נעשה חני"נ כמבואר בתו' חולין הנ"ל, שפיר י"ל שכיון שאין בו כרת אינו אסור במשהו.

ג. אולם י"ל שבזה לכו"ע יש לאסור משום דבר שיש לו מתירין, שהרי ס' המרדכי שחמץ לא חשיב דבר שיש לו מתירין הוא משום שחוזר ונאסר לשנה הבאה, אבל כלי שנבלע בו חמץ

הרי בשנה הבאה יהא פגום, ובשו"ע סעיף י' נותן טעם לפגם, מותר גם בפסח. וברמ"א כ' ויש מחמירין וכן נוהגין באלו המדינות. ובמקום שיש מנהג להחמיר, והשתא לפי השו"ע שאין חוזר ונאסר חשיב דשיל"מ, וגם לד' הרמ"א יש לדון אם הוא רק בדרך חומרא א"כ חשיב דשיל"מ, ובמחצית השקל מבואר עד"ז ע"פ מש"כ בחכם צבי תשו' ע"ה שכלים שעבר עליהם י"ב חודש הבליעות שבהם הוי כעפרא ומותר לכו"ע, וא"כ בפסח שבשנה הבאה ודאי לא יאסור, וע"כ הוי דשיל"מ, וא"כ יאסור אפי' בערב פסח אחר חצות, ונמצא שכלי שנבלע בו חמץ חמור מחמץ עצמו, שהרי חמץ עצמו שנתערב בערב פסח אחר חצות בטל ברוב דלא חשיב דשיל"מ משום שחוזר ונאסר בשנה הבאה, ואילו בליעות שבכלי כיון שלא יאסור בשנה הבאה לא חשיבי דשיל"מ ואוסרים תערובתם משום דשיל"מ.

וכע"ז מצינו ביד אפרים סי' תמ"ה שכי' שאף להסוברים דחמץ לא חשיב דשיל"מ משום שחוזר ונאסר בשנה הבאה, דכ"ז בחמץ בעינו אבל אפר חמץ שאסור חשיב דשיל"מ לכו"ע, כיון שאפר אין חוזר ונאסר בשנה הבאה, שהרי חרכו קודם זמנו אין אסור, ונמצא שאפר חמץ חמור מחמץ לענין ביטול ברוב.

## תשובות

א. לענין דבר שיש לו מתירים, מצאנו שאפר חמץ יהא חמור יותר מהחמץ עצמו, עיין ביד אפרים (סי' תמ"ה), שכתב דאף להמרדכי דחמץ לא חשיב דבר שיש לו מתירים, משום שחוזר ונאסר בפסח בשנה הבאה, אבל אפר חמץ להסוברים שאסור, חשיב דבר שיש לו מתירים, משום שאין חוזר ונאסר לשנה הבאה, כיון דלגבי שנה הבאה חשיב חרכו קודם זמנו. ועי' מה שהארחנו לעיל.

ב. מצה מדמאי מצאנו שמותר לאכלה ליל פסח ראשון, ואסור לאכלה בפסח שני, דהנה איתא בפסחים (דף ל"ה ע"ב), "דמאי, והא לא חזי ליה, כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי, השתא נמי חזי ליה, דתנן מאכילין את העניים דמאיי", והתוספות (ד"ה יוצאין), כתבו "מסופק ר"י, אי בעי למימר יוצא דוקא דיעבד, כדאמרין הואיל ומפקיר לנכסיה וחזי ליה, מכל מקום עדיין לא מפקיר להו, אי נמי יוצאים אף לכתחלה, הואיל ושרי לעניים, ואכילת מצה נמי נקרא אכילת עניות".

והנה הזכר יצחק (סימן פ' אות ב'), כתב שבמצה יש שתי מצוות, חדא מצות בערב תאכלו מצות והוא המצה הנאכלת לשם חובת אכילת מצה בעצמה אף כשאין קרבן פסח, ועוד מצוה לאכול הפסח עם המצה כדכתיב בקרא על מצות ומרורים יאכלוהו, וזה אינו מחיוב המצה עצמה אלא חיוב משום הפסח, וא"כ י"ל דבכל הדינים שנאמרו במצה שלא תהא מצה עשירה, ושתהא נאכלת בכל מושבות, ובאנינות, ושאיסורה משום כל תאכל חמץ, ולא משום כל תאכל טבל, היינו רק במצה הנאכלת משום חיובא דבערב תאכלו מצות, משא"כ במצה הנאכלת עם הפסח לשם חיובא דפסח, בזה לא בעינן כל פרטי מצה הנ"ל, וכמו שמסתבר כן בפסח שני דבעינן שיאכל מצה עם הפסח, ולא בעינן כל דיני מצה ורק בעינן שלא תהא חמץ, והכא נמי בפסח ראשון המצה שאוכל עם הפסח לא בעינן בה כל הני תנאים, ובמקור ברוך הביא שגם הצ"ח (ברכות דף ל"ז ע"ב), כתב שבפסח שני אין צריך לכל פרטי דיני מצה, [אלא דהצ"ח כתב לבסוף שלבו נוקפו לחלק כן ע"ש, ועיין עוד בקהלות יעקב (קדושין סימן ל'), ובטעמא דקרא פרשת בא].

והשתא יש לדון שהואיל ומבואר בתוספות דמה שמותר לאכול מצת דמאי משום שהיא אכילת עניות, א"כ כל זה בפסח ראשון, אבל בפסח שני שאין דין לחם עוני יהא אסור, ונמצא חומרא בפסח שני יותר מבפסח ראשון.

ג. במצה שעשויה מחדש מצאנו שאסורה בפסח ראשון, ומותרת בפסח שני, דהנה התוספות בקדושין (דף ל"ח ע"א, ד"ה אקרוב) כתבו "בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש, ויבא עשה דבערב תאכלו מצות, וידחה לא תעשה דחדש, ומתרץ דאין עשה דקודם הדבור, דוחה לא תעשה דאחר הדבור", והנה עשה של מצה בפסח שני, נאמר בפרשת

בהעלותך שהוא אחר הדיבור, וא"כ יש לדון שהעשה של אכילת מצה בפסח שני ידחה לאו של חדש, ועיין בשאגת אריה (סעי' צ"ו), שדן בזה.

ד. עבד וודאי כשר לצלית הפסח, וכדאיתא במתני' בפסחים (דף ע"ד ע"א), "אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלה".

ה. סומא שקונה חמץ יש מקום לומר שלא ילקה, דהנה בדברי הרמב"ם (פ"א מחמץ ה"ג), שהקונה חמץ בפסח לוקה, הקשו מהגמ' (פסחים דף צ"ה ע"א), דהלאו הוא לאו הניתק לעשה ואי הכי הרי אין לוקין עליו, ורבו התיירוצים בזה, ועיין בשאגת אריה (סי' ע"ח), שכתב דהנה הואיל ויש שני לאוין, ועשה מנתק רק לאו אחד, משום כך לוקה, ומדויק ברמב"ם שלוקה אחד, ובכסף משנה (שם), מבואר שחמץ מוטמן עובר רק בלא ימצא, ואין עובר בלא יראה, ובמנחת חינוך (מצוה כ' אות א'), דן בסומא שאין רואה אם עובר רק בלא ימצא, והשתא אם עובר רק בלא ימצא, נמצא שאין כאן שני לאוין, ושפיר העשה מנתק את הלאו ואין בו מלקות, ומהאי טעמא יש מקום לומר שסומא לא ילקה.

ו. בפסחים צ"ה מבואר שכל יראה ניתק לעשה דתשבייתו, ובמכות דף ט"ז מבואר גבי לאו שניתק לעשה דלמ"ד ביטלו ולא ביטלו לא משכח"ל אופן שיבטל את העשה ועי"כ ילקה אלא זאת ועוד אחרת, ובשו"ת הגרע"א קמא סי' י"ט הק' בזה ג' קושיות, והיינו שהגרע"א שם סובר שאם ביטל חמץ ברוב היתר ועתה מותר באכילה מה"ת, אף שעתה ע"י הביטול אין איסור חמץ מ"מ הביטול ברוב לא חשיב קיום של תשבייתו, ועוד כ' שם הגרע"א שגם אם ישרוף הכל לא יקיים תשבייתו כיון שנתבטל הרי נעשה להיתר ואין בו יותר קיום תשבייתו, נמצא שביטל את האפשרות לקיים עשה דתשבייתו וא"כ יתחייב מלקות.

ולפ"ז הק' הגרע"א דמשכח"ל שקנה חמץ ואח"כ ביטלו ברוב, ולכא' הרי מבואר ברמ"א יו"ד סי' צ"ט סעיף ו' "איסור שנתבטל, כגון שהיה ס' כנגדו, ונתוסף בו אח"כ מן האיסור הראשון, חוזר וניעור ונאסר, ל"ש מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו, לא שנא יבש ל"ש לח", א"כ לא חשיב שמבטל תשבייתו, כיון שיש אפשרות שיוסיף עוד חמץ ויהא חוזר וניעור ועי"כ יוכל לקיים תשבייתו, וכ"כ באבני נזר או"ח סי' של"ו אות י"ב. וע"ש שכי' שאין לומר שע"י שמוסיף וחוזר וניעור ע"ז גופא יש לאו דכל יראה, כיון שזה הוי כמו משה חמץ על מנת לבערו שאינו עובר עליו כמבואר בתו' פסחים כ"ט ב'. ד"ה רב אשי.

והגר"ד לנדו אמר דמשכח"ל שביטלו ברוב ושוב שרפו, ונמצא דכיון שביטלו ברוב א"י לקיים תשבייתו ואך שכי' שאפשר להוסיף חמץ ויהא חמץ ויהא חוזר וניעור אבל כיון ששרפו שוב א"א שיהא חוזר וניעור. ולפ"ז נמצא שע"י ששורף חמץ מבטל תשבייתו ועובר על כל יראה.

## מעשה בחופה שהעשירי היה גוי

הנה מחמת מגיפת הקורונה שציוו השלטונות שלא יתאספו במקום אחד יותר מעשרה בני"א, ואירע שעמדו לעשות חופה והגיעו אנשי משטרה ומנעו מלהכנס למקום החופה יותר מעשרה אנשים, ואמרו להם שצריך עשרה גברים לחופה ובתחילה לא הסכימו, וכיון שעמד שם שוטר אחד לשמור שלא יכנסו חשבו לצרף אותו לעשרה, ואחר החופה נתברר שאותו שוטר אינו יהודי אלא דרוזי.

והנה ברכת חתנים בעשרה כמבואר בכתובות דף ז' ובשו"ע אהע"ז סי' ס"ב סעיף ד', וע"ש בחלקת מחוקק שאם אין בעיר עשרה לא יעשו נישואין אלא ילכו למקום אחר וא"כ הוא טורח גדול ואז הוא כמו דיעבד וע' בבאר היטב שבה סומכים על השי' שאין הברכות מעכבות אבל לא יברכו בפחות מעשרה.

ובפתחי תשובה הביא מנודע ביהודה קמא אבן העזר סי' נ"ו אודות מסדר קדושין אחד שבירך את הברכות שלא בעשרה, וכ' עליו דנחשב לאינו יודע בטיב קדושין, אבל מ"מ הנשואין חלו ומותרת לבעלה משום דמה שצריך ברכת נשואין בעשרה הוא לכתחילה אבל בדיעבד מהני בלא עשרה.

וע"ש בשו"ת נוב"י שהרי במשנה מגילה כ"ג ב' תנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין בשם פחות מעשרה כו', וברי"ף הביא מירושלמי שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן גומרים, וכ' בנב"י שאם היה דין דלעכובא שא"א לעשות כל אלו בפחות מעשרה אין מסתבר שאם יצאו מקצתן שאפשר לגמור, והרי גם בקרה"ת אם התחילו לקרות ממשכים לקרות וכל אחד העולים מברך בפני עצמו וכמבואר בכס"מ ולא חיישי' שהיא ברכה לבטלה, ומזה מוכח שכל מה שצריך עשרה הוא רק לכתחילה, וע"ש שכיון שאין אלו ראוי' מוכרחות ע"כ אם יזדמן להם להיות בחופה אחרת יכוונו לצאת שם.

ולפ"ז בנידון דידן שנמצא שלא היו שם עשרה מהני הברכות ומותרת לבעלה.

ונפ"מ לפ"ז לקרה"ת שקראו ונתברר שלא היו עשרה, ואח"כ באו עשרה שלפי ד' הנוב"י יצאו יד"ח וא"צ לחזור ולקרות.

והנה במגילה ה' א' אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בעשרה רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי.

ובבעה"מ כ' שד' רב אשי אינם אלא לכתחילה, והוכיח זאת שהרי ק' למה לא הוזכר במשנה במגילה דף כ"ג שגם מגילה

אינה נקראת אלא בעשרה, אלא משום דמה שהוזכר במשנה הם דברים שמעכבים בעשרה משא"כ מגילה שאינה מעכבת בעשרה, והרמב"ן כ' שאין ראוי' מהמשנה שהוזכרו בה דינים שהם חובת ציבור, משא"כ מגילה שהיא חובת יחיד אלא דמשום פרסומי ניסא צריך שיהיו עשרה, אבל באמת לרב אסי עשרה לעיכובא, ומה"ט רב חשש לרב אסי ואילו היה רק לכתחילה לא היה חושש לכך.

והנה בד' בעה"מ מבואר דמה שהוזכר במשנה זו שצריך עשרה הוא לעיכובא, ומשמע שגם ברכת חתנים עשרה הוא לעיכובא.

ולפי הנב"י הי' אפשר לת' קו' בעה"מ איפכא, וע"פ ד' הרמב"ן שלפי רב אסי עשרה במגילה לעיכובא, וא"כ אפ"ל שבמשנה נקטו רק דברים שהם בעשרה ואינם לעיכובא משא"כ מגילה דוי לעיכובא בעשרה.

עכ"פ בד' בעה"מ נ' שעשרה בקריאת התורה ובברכת חתנים הוא לעיכובא.

וצ"ע מש"כ הרמב"ן שבמשנה הוזכרו רק דברים שם חובת ציבור, והרי ברכת חתנים אף שאפ"ל שהיא גם חובת ציבור, אבל היא גם חובת יחיד שכלה בלא ברכה אסורה.

## אם יש לנשים חזקה על מקומותיהן בעזר"נ

הנה מחמת מגיפת הקורונה ציוו שלא יתאספו הרבה בני"א יחד, ע"כ היה צורך בבתי כנסת לחלק את המנינים, וע"כ יש בתי כנסת שביטלו את עזרת הנשים ועשו שם מנינים לגברים, ויש לדון בזה שבבתי כנסת שמכרו מקומות לנשים בעזרת נשים איך אפשר להפקיע מהם זכותם והרי לכא' יש להם זכות ממון, ולמה נדחות מפני האנשים, וביותר יש הרבה אנשים שלא קנו מקום וא"כ אין להם זכות ממון, ולנשים שקנו יש זכות ממון. ואולי כיון שאין חייבות להתפלל בציבור ע"כ כל המכירה היתה רק כל זמן שאין הגברים זקוקים למקום זה, אבל צ"ע שבשעת המכירה לא פירשו כן להדיא, וי"ל. וע' בשו"ת הגרע"א מהדורת המאור חלק ד' סי' ע"א, גבי מגיפת החלירע שהיתה בזמנו, ועשו גורל על מקומות התפילה בימים נראים, ונ' שם שגם נשים היו בכלל.

## צירוף מנין במרפסות

הנה עקב מגיפת הקורונה ציוו הרבנים עתה שלא להתפלל במנין ואסרו גם את התפלה בחצרות הבתים, ויש לדון אם אפשר לצרף מנין מכמה מרפסות כדי לומר קדיש,

והנה במ"ב סי' נ"ה ס"ק מ"ח כ' כל שהם בשני רשויות ואין רואין זה את זה אין מצטרפין ויש מחמירין אפילו ברואין, ובמ"ב ס"ק נ"ז כ' כתב הפרי מגדים דההיא דסעיף י"ז וי"ח וי"ט מיירי בשאינן רואין זה את זה דברואין זה את זה

אפילו בשני בתים ממש מצטרפין דומיא דזימון לקמן בסימן קצה, ויש מחמירין אפילו ברואין, ובמקום הדחק אפשר שיש להקל.

ולכא' אין לך שעת הדחק גדול מזה שמחמת הסכנה א"א להצטרף למנין בדרך אחרת

אלא שהרי מקור ד"ז ששמרפין ברואים אלו את אלו הוא מסי' קצ"ה גבי זימון והרי מבואר שם דמהני צירוף רק אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם, וא"כ גם כאן אפשר רק במרפסות שנמצאות באותו צד של הרחוב ולא בצירוף של מרפסות משני צדי הרחוב, ואף שעשו עירוב הרי מבואר במ"ב סי' קצ"ה בשם ה"ט"ז שאפילו שביל היחיד הקבוע מפסיק

והנה באופן שיש צירוף לכא' אפשר לעשות גם ברכת כהנים.

### קריאת התורה במרפסות

הנה שמעתי שדנו לענין קריאת התורה שהיה ספר תורה באחת המרפסות והיה שם רק אדם אחד, והנה בשו"ע סי' קמ"ג ס"ה כ' בית הכנסת שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחד, יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם, וחוזר לברך תחילה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם, וכן יעשה כמה פעמים, כמספר העולים של אותו היום, וע"ש במ"ב שהשו"ע איירי שאין שם אדם שיודע לחזור אחר קריאת הקורא, וד' השו"ע שבאופן זה אין יכול לעלות, אבל לד' הסוברים שגם באופן זה יכול לעלות לא יעשו כן אלא יעלו ז' בני אדם, אבל עכ"פ מבואר שבאופן שא"א לעלות כמה בני"א הרי שאחד עולה ג' פעמים או ז' פעמים, וא"כ באופן זה שא"א להתקבץ במקום אחד אפשר ג"כ שאחד יעלה ג' או ז' פעמים,

והנה באחת המרפסות היו אב ושני בניו, ודנו אם להעביר את הס"ת לשם ולהעלות אותם, והנה בשו"ע סי' קמא סעיף וכו' יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע, ודנו אם באופן זה חשיב ג"כ שא"א להעלות כמה עולים, ואחד יעלה לכל העליות.

### תשלומין לקריאת התורה

כ' רמ"א בסי' קל"ה אם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בצבור לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם הפרשה השייכה לאותה שבת (אור זרוע).

ובמ"ב סי' ו' ואם בטלו כמה שבתות יש אומרים דאין לקרות בשבת הכאה כי אם הסדרה האחרונה הסמוכה לזו, ויש אומרים דצריך להשלים בצבור כל הסדרות שביטלו ומביאור הגר"א משמע דסבירא ליה כהדעה הראשונה, במ"ב סי' ו' ואם היו שתי פרשיות מחוברין באותו שבת שכיטלו דעת הר"מ מינץ דאין משלימין אותם כלל דלא מצינו לעולם שקורין שלש סדרות בשבת אחת ולקרות

פרשה אחת מהן נמי לא אמרינן דאין תקנה לחצאין והוא הדין אם בשבת זו היו שתי פרשיות מחוברות נמי אין משלימין הפרשה משבת שעבר מטעם הנ"ל ובהגהת מנהגים חולק על כל זה וכן הסכים באליה רבה דלעולם צריך להשלים מה שביטלו, משבת העבר וכן נוטה דעת ספר מגן גבורים, יש אומרים ראם בטלו פרשת ויחי אין לקרותו עם פרשת שמות כי כשקורין שתי סדרות צריך לקרותו חד גברא מסוף סידרא ראשונה לתחלת סידרא שניה כדי שיהיו מחוברין וזה אין נכון לעשותו בשני ספרים והוא הדין בפקודי ויקרא וכדומה ויש חולקין וסבירא להו דלעולם משלימין וכתב בשולחן עצי שטים דהנהוג כן אין מוחין בידו.

הנה אם אירע שביטלו קריאת פ' צו בשבת הגדול אם אפשר להשלים בשבת חול המועד, והרי קורים בה בפ' כי תשא, והנה לפי מהר"ם מינץ הרי אי אפשר להשלים כשקורים בב' חומשים, ולהחולקים שאפשר להשלים גם פ' ויחי עם ויקרא, אבל י"ל שכל זה הוא המשך אחד, אבל קריאת פ' צו וקריאת פ' מועדות שאינם המשך אחד צ"ע אם אפשר לקרות יחד,

ולענין אם להשלים זאת בפ' שמיני, יהא תלוי במחלוקת שהביא במ"ב סי' ק"ו' אם משלימים כמה שבתות, והביא שהגר"א הסכים לשי' שאין משלימים כמה שבתות, וע' בשעה"צ שהרי הגר"א דימה השלמת פרשה להשלמת תפילה והרי בתפלה אין משלים אלא תפילה הסמוכה, וכמבואר בשו"ע סי' ק"ח ס"ד.

והנה הובא מסי' תוספת מעשה רב שהגר"א היה כמה שבתות בתפיסה ואח"כ השלים את כל הפרשיות והרי להנ"ל צריך להשלים רק כשרוב הצבור לא שמעו.

אכן בשו"ע סי' ק"ח ס"ה כ' שבתורת נדבה יכול להשלים עוד תפילות וא"כ י"ל דה"ה בקריאת התורה שאין חובה להשלים אבל אם יכול להשלים, והגר"א נהג בעצמו כן אף שאין חייב.

### פדיון הבן לחולה

מעשה בא' שהיה צריך לפדות את בנו והיה חולה קורונה והתינוק היה בביתו ונסתפק איך יפדה, וברמ"א סי' יו"ד סי' ש"ה סעיף י' כ' שאין לפדות ע"י שליח ובפתחי תשובה הביא שהאחרונים חולקים.

והנה היה אפשר להמתין עד שיבריא, אבל בשו"ע סי' ש"ה סעיף י"א כ' שאחר שלשים יום יפדנו מיד ולא ישהה המצוה.

וע"כ עשו כד ששלח את חמשת סלעים ע"י שליח לכהן, אבל ההקנאה והפדיון עשה בעצמו בטלפון ובירך בעצמו על פדיון הבן, והבאת הכסף היתה רק מעשה קוף בעלמא ולא שליחות. ויל"ע.

## מעין שבע

א. שבת כ"ד ב' דאמר רבא יום טוב שחל להיות בשבת, שליח ציבור היורד לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של יום טוב, שאילמלא שבת אין שליח צבור יורד ערבית ביום טוב, הכי השתא התם בדין הוא דאפילו בשבת נמי לא צריך, ורבנן הוא דתקוני משום סכנה.

ופרש"י שליח ציבור היורד ערבית, המתפלל ברכת מעין שבע קונה שמים וארץ מגן אבות בדברו: משום סכנה, מזיקין שלא היו בתי כנסיות שלהן בישוב, וכל שאר לילי החול היו עסוקין במלאכתן, ובגמרון מלאכתן מתפללין ערבית בביתן, ולא היו באין בבית הכנסת, אבל לילי שבת באין בבית הכנסת, וחשו שיש שאין ממהרין לבא ושוהין לאחר תפלה, לכך האריכו תפלת הצבור.

והנה בזה"ז הרי ל"ש חשש זה שאין בתי כנסת חוץ לישוב, ומ"מ אומרים ברכת מעין שבע, וכ' בטור סי' רס"ח "אנן דלית לן סכנה ולא אמרינן לה אלא משום מנהג אבותינו".

וצ"ע מ"ש מקידוש בבית הכנסת שבזמן הגמ' היו מקדשים משום אורחים שהיו אוכלים בבית הכנסת, ובה"ז שאין מצוי ד"ז, נחלקו הראשונים אם מקדשים בבית הכנסת, ע' בשו"ע סי' רס"ט, וכ' שומנהג א"י שאין קמדשים, ומ"ש ברכת מעין שבע שאומרים משום מנהג אבותינו.

וצ"ל דקידוש לא היתה תקנה לעשות קידוש אלא להוציא את האורחים, אך כאן היתה תקנה לומר מעין שבע וע"כ אף שבטל הטעם מ"מ אומרים אותו.

והנה מצינו כמה אופנים שאין אומרים מעין שבע, שגם בזמן הגמ' כשלא היה צורך מפני הסכנה לא היו אומרים, והוא כמש"כ בשו"ע סעיף י' "אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים דליכא טעמא דמאחרים לבא שיהיו ניזוקין".

וכן מה שמבואר בסי' תפ"ז שבלייל פסח אין אומרים מעין שבע משום שהוא לילה משומר ממזיקים.

ועוד מצינו בב"י שהביא משו"ת ריב"ש תשו' מ' שיש שי' שבשבת אחר יו"ט אין אומרים, והריב"ש חלק ע"ז וכ' שאומרים וכ"כ בשו"ע סעיף י"א "אף בשבת שאחר יום טוב אומרים ברכה מעין שבע", ובד' השי' שאין אומרים משמע שם שסברו שכל החשש שהיו באים מן השדה מאוחר, וא"כ ביו"ט בע"ש לא היו באים מן השדה וע"כ אין את טעם התקנה, וע' לח"מ פ"ט מהל' תפלה הי"א שכ' סי' זו, ובריב"ש חלק ע"ז ונ' בדבריו שגם ביו"ט היו באים מן השדה, וגם ברש"י לא מוזכר שהטעם הוא משום שהיו באים מן השדה, וגם בביאור הגר"א כ' משום לא פלוג, ובה"ז צ"ע מ"ש משבת שחל ביום ראשון של פסח דלא אמרי' לא פלוג.

ב. והנה יש להבין למה בלייל יו"ט לא תיקנו מעין ז' משום המאחרים כמו בלייל שבת.

ובפ"י רבנו מנוח פ"ט מתפילה הי"א כ' שביו"ט לא היו באים כל העם לתפילה משום שהיו טרודים במלאכת אוכל נפש,

ולפ"ז הרי צ"ב למה אין אומרים מעין שבע ביום הכפורים, ובמקורות וציונים שברמב"ם פרנקל הביאו מפ"י ר' פתחיה ל מבס' שבת, שביום הכפורים לא ההיו מאחרים לבא, וצ"ע למה ביום הכפורים שחל בשבת אומרים כמבואר ברב"ם פ"ט מתפלה הי"ב ובשו"ע סי' תרי"ט ס"ג, והרי אין את טעם התקנה שהרי לא היו מאחרים, ואם נימא בזה לא פלוג מכל שבת, מ"ש משבת ליל פסח שאין אומרים משום שהוא משומר מן המזיקים וא"כ אין את טעם התקנה אבל אכתי יהא לא לא פלוג.

ואולי יום שאין בו חשש מזיקים הוא סוג יום אחר, ול"ש ע"ז לא פלוג, ולא דמי ליום שיש בו מזיקים ורק אין מאחרים בו, וע"כ ביום כפור או בשבת אחר יו"ט אף אם אין מאחרים בהם שייך לא פלוג, ואכתי ק' מבית חתנים ואבלים דלא אמרי' ביה לא פלוג, ולזה י"ל שהתקנה היתה רק בבית הכנסת ולא במקום אחר.

והנה בפ"י ר' מנוח הביא בשם ר"ש דלהכי תיקנו מעין שבע בלייל שבת ע"פ הגמ' פסחים קי"ב ב' שהיו מזיקים שהיו באים בלייל שבתות ובליל רביעיות ע"ש, והק' ע"ז דא"כ היה לתקן גם בלייל רביעי.

[וע"ש בפסחים שמעיקרא היו אותם מזיקים באים תמיד ורק ר' חנינא בן דוסא גזר עליהם שלא יהיה באים אלא בלייל רביעי וליל שבת, וא"כ קודם ר' חנינא בן דוסא למה לא היו אומרים כל לילה].

וי"ל שבאמת הרי רש"י פ"י שבלייל שבת באים העם להתפלל, אלא שהוק' לר"ש דא"כ יתקנו גם בלייל יו"ט, ולזה פ"י שרק בלייל שבת יש לחוש משום שמזיק מצוי בלייל שבת ובליל רביעי משא"כ בלייל יו"ט שאין אותו מזיק מצוי, ואכתי יל"ע שאם חל ביו"ט בלייל רביעי למה לא יאמרו. [וכן קודם ר' חנינא בן דוסא למה לא היו אומרים בכל ליל יו"ט].

ג. והנה הפוסקים כ' דלהכי אין אומרים מעין שבע בלייל פסח שחל בשבת משום שלילה משומר מן המזיקים הוא, ולכא' יש להעיר דהנה בשו"ע כ' שאומרים הלל בברכה בבית הכנסת בלייל פסח וברמ"א כ' שאין אומרים, ולכא' הרי כל מה שאומרים מעין שבע הוא משום המאחרים בתפלתם ע"כ לכא' מה שאומרים כדי שצבור יתעכב אחר התפילה אבל בלייל פסח שבלא"ה מתעכבים משום הלל הרי מה"ט א"צ לומר מעין שבע, וע' בדעת תורה בשם הרמ"ע מפאנו.

וי"ל דהנה לכא' מה שאומרים מעין שבע הוא כדי שיתעכבו אחר התפילה כד שיגמרו המאחרים. אבל י"ל דהנה בטור הביא שי"א שאם לא התפלל תפלת ערבית ושמע מעין שבע מהש"צ יצא יד"ח, ובטור תמה ע"ז, אבל בשו"ע פ' כן שיצא יד"ח בברכת מעין שבע, וי"ל לפ"ז שעיקר התקנה של מעין שבע לא היתה שע"כ יתעכבו יותר, דאי משום כך היה אפשר להנהיג שיאמרו איזה מזמור, אלא התקנה היתה שהש"ץ יוציא יד"ח את המאחרים בברכה מעין שבע, ומזה

יצא להראשונים שברכת מעין שבע פוטרת את תפלת ערבית, ולפי"ז א"ש דלא סגי במה שממתעכבים באמירת הלל, אלא שהרי עיקר התקנה היתה להוציא יד"ח בברכת מעין ז', וע"כ הוצרכו להטעם של משומר ממזיקים. והנה הגרע"א על השו"ע סי' קי"ד ס"ה כ' שלפי הסוברים שבליל שבת אם התפלל מעין שבע יצא, והרי אין שם השכרת גשמים, א"כ ה"ה אם התפלל תפלת ערבית שלמה ולא הזכיר מוריד הגשם ג"כ יצא דלא גרע מאם אמר מעין שבע, והו"ד בבא"ה"ל שם, והאחרונים דנו אם ה"ה בליל שבת חול המועד ולא הזכיר יעלה ויבא, וכן בליל שבת ויו"ט והתפלל רק תפלת שבת, ויש שנקטו שבליל שבת ויו"ט לא מהני, וע' בד' דעת תורה למהרש"ם שם, אך לפי הנ"ל הרי כל התקנה היתה שמוציא יד"ח במעין שבע, וכיון שתקנו זאת גם בליל שבת ויו"ט, א"כ ע"כ שגם בזה יצא יד"ח. אבל בלי' רש"י שכי' "לכך האריכו תפלת הצבור", משמע לא כן, וגם בלי' הרמב"ם פרק ט' מהל' תפלה ה"א כ' העם באין להתפלל ערבית בלילי שבתות ויהיה שם מי שנתאחר לבא ולא השלים תפלתו וישאר לבדו בבה"כ ויבא לידי סכנה לפיכך חוזר שליח ציבור ומתפלל כדי שיתעכבו כל העם עד שישלים המתאחר ויצא עמהם עכ"ל, וא"כ שוב ק' שאם אומרים הלל בליל פסח למ"ל להטעם של ליל שימורים. והנה לעיל הבאנו מד' הגר"א שבשבת אחר יו"ט אף אם אין חשש של מאחרים מ"מ לא פלוג, וכן לענין יום כפור שאין מאחרים וא"כ למה אומרים וצ"ל משום לא פלוג, ומ"ש מליל פסח שחל בשבת, ונתבאר שבזמן שאין מזיקים ל"ש לא פלוג, אבל בזמן שיש מזיקים ורק שאין חשש של מאחרים בזה שייך לא פלוג, וה"נ י"ל דמשום מה שמתעכבים באמירת הלל אכתי שייך ע"ז לא פלוג, ורק משום הטעם של משומר ממזיקים בזה ל"ש לא פלוג. ד. והנה מעשה שאירע בעת מגיפת הקורונה שציוו שלא להתפלל בבית כנסת ועשו מנינים בחצרות הבתים, וא"כ דין הוא שלא יאמרו מעין שבע, ואירע שהש"צ טעה והתחיל לברך והיה נידון אם יפסיקוהו. והנה במג"א ס"ק י"ד כ' גבי בית חתנים "ובמקום שנוהגין לאמרה אין למחות בידם רדב"ז ורלב"ח סימן קכב", ובפמ"ג כ' ע"ז שהרי יש כאן ספק ברכה, והנה בד' מג"א צ"ל שאין כאן ספק ברכה לבטלה וכפי הנראה דס"ל שלא תיקנו חובה לומר זאת במקום שאין בית כנסת קבוע אבל יש רשות לאומרו, ולפי ד' מג"א ודאי שאין להפסיק אותו שהתחיל, דאדרבה אם יפסיק הר"ז ברכה לבטלה ואם ממשיך קיים את הברכה, אבל גם לפי הפמ"ג דס"ל דהוי ספק ברכה לבטלה נ"י ג"כ שלא יפסיק משום שאם ממשיך ומסיים את הברכה הרי יש לו ספק ברכה לבטלה אבל אם מפסיק ונמצא שאמר רק את תחילת הברכה בלא חתימה נמצא שיש בידו ודאי ברכה לבטלה שאם אין צריך הרי זו

ברכה לבטלה וגם אם אפשר לומר הרי אמר ברכה בלא חתימה שאינה כתיקונה והוי ג"כ ברכה לבטלה. ומצינו כע"ז דהנה בכתובות ז' ב' פליגי בגמ' בברכת האירוסין אם צריכה חתימה, ובנודע ביהודה תניינא אה"ע סי' פ"א נשאל למה אנו נוהגין לחתום בברכת אירוסין והרי בגמ' נ' שיש בזה מחלוקת וא"כ עדיף שלא לחתום כדי שלא לעבור על ספק לא תשא, ובנוב"י כ' ע"ז שגם אם לא יחתום יעבור על לא תשא משום שאם צריך לחתום ואינו חותם הוי ג"כ ברכה לבטלה וא"כ מה ירויח בזה שלא יחתום ע"ש. ובנידון דידן לכא' עדיף שאם יחתום הוי ספק ברכה לבטלה ואם לא יחתום הוי ודאי ברכה לבטלה. ושו"ר בס' דעת תורה סי' תפ"ז שכי' שאף שבשו"ע פסק שלא לומר מעין ז' בליל פסח, אבל אם אירע שהתחיל לאומרה הרי כיון שמצינו ברמ"ע מאפנו שאומרים בליל פסח וכן באבודרהם הביא שכן נהגו (וע' ב"י שהביא ד' אבודרהם רק סיים שמנהיגו שלא לומר) א"כ עדיף לסיים כיון שאם לא יסיים יהא ודאי ברכה לבטלה, וזה ע"ד הנ"ל. ברמב"ם פ"ט מתפלה הי"ב לפיכך יום טוב שחל להיות בשבת או יוה"כ או ראש חדש אין שליח ציבור היורד ערבית לפני התיבה מזכיר ענין היום בברכה זו אבל חותם בה מקדש השבת בלבד לפי שלא נתחייב היום בברכה זו, והנה בר"ח אין חידוש מה שאין מזכיר בחתימה שהרי גם בכל ההתפללות מבד מוסף אינו מזכיר בחתימה, והחידוש רק שאין מזכיר תוך הברכה, ואילו ביו"ט ויו"כ בזה החידוש שאינו מזכיר בחתימה. ה. ברכות ל"ד ב' המתפלל צריך שיכוין את לבו בכלן אם אינו יכול לכוין בכולן יכוין את לבו באחת, א"ר חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי באבות, בשו"ע סי' ק"א ס"א מבואר שכוונה באבות מעכבת. ויל"ע בברכת מעין שבע אם נאמר ג"כ שכוונה באבות מעכבת, ואת"ל דמעכבת מסתבר שמעכב לא רק תיבות מגן אבות בדברו אלא מתחילת הרכה עד מגן אבות, או שכוונה מעכבת בכל הברכה משום שהעיקר הוא שברכה ראשונה מעכבת בה כוונה. ואם אין כוונה מעכבת כלל בברכת מגן אבות, א"כ נימא שאף במתפלל תפלה שלמה ולא כיון באבות, שיצא יד"ח דלא גרע מאם אמר רק מעין שבע, וכעין מש"כ הגרע"א בשו"ע סי' קי"ד ס"ה לענין מי שלא הזכיר גשמים בליל שבת שהרי במעין שבע אין כלל הזכרת גשמים, וא"כ כשהתפלל תפלה שלמה לא גרע מאם אמר מעין שבע. [וכע"ז הנה בשו"ע קי"ח כ' שאם לא אמר המלך המשפט בעשרת ימי תשובה חוזר וד' הרמ"א שכיון שאמר מלך אוהב צדקה ומשפט אינו חוזר, ושמעתי מכ' רבנו הגר"ד לנדו שהרי בברכת הבינו אין אומרים המלך המשפט וא"כ איך יעכב בתפלה ארוכה].